

Đura Vlaškalić
PRIPOVEDAM
Nekoliko priča i par eseja

Urednik
Zoran Kolundžija

ĐURA VLAŠKALIĆ

PRIPOVEDAM

Nekoliko priča i par eseja

PROMETEJ
Novi Sad

SADRŽAJ

KOLEKCIONAR	11
KUPI HLEB I MLEKO	18
NOVEMBAR, TESTERAŠI	27
ZA KOGA TI MALI NAVIJAŠ?	32
NOVEMBAR, ROĐENDAN, SIVAC...	41
BRZIM PREKO BOSNE, VLAKOM PREMA JUGU	55
LETO KOD BRACE I MAJKICE	67
NAMORU	74
ZA-ZA, DISKOTEKA BRATSTVA I JEDINSTVA	79
PALENTA SA EUROKREMOM	93
DOBRO VEČE, KAKO STE	101
LEBA I PAŠTETE	116
NEMA VIŠE KUGLANE, TOMBOLE, A I GOL SE JEDVA DRŽI	121
ŠTA TO DUNAV NOSI?	127
SOK OD LATICA LJUBIČICE	135
STAROGROJKA	141

ROMANIJA KIŠNA	145
LJUBAV U SUPERMARKETU ZAČETA	151
IZVEŠTAJ SA SKIJANJA	155
CAFFE, POZORIŠTE, KNJIŽARA	157
CAFÉ DIEM	164
SA SEVERA NA JUG	166
JEDNOG JUTRA...	167
ČIKMEŽE	170
PECANJE	173
ODA DRVEĆU -	200
SPAVAJ, SVE ĆE BITI U REDU	204
KAD SU SE ČMAREVI IGRALI RATA	210

Ljiljani Vlaškalić

Kada sam želeo da dam ime svojoj knjizi, nisam se bez razloga i slučajno odlučio za ovaj pomalo arhaičan glagol - *pripovedati*. Ne bežeći od namere da moje pričanje pomalo zazvuči i starinski kao *pripovedanje*, ipak, prevashodno sam mislio da ću tako najbolje objasniti kakav sadržaj moji tekstovi nose.

U ovoj knjizi nisu zastupljene samo klasične priče, one pisane baš onako kako se priče i pišu. Ako govorim o nečemu što je bilo, to zapišem kao priču, ili želim da opišem neku pojavu u vidu eseja, mislim stalno kako nekome to da ispričam. Čak i kada pišem neki putopis, koristim opet taj zajednički način izražavanja ili ekspresije i mislim da je najopštije rečeno, sve to pripovedanje. Šta god da sam ovde napisao, učinio sam to kao pripovedač.

Moram vam odati i jednu malu tajnu zanata. Onaj ko sam sebi ne zna da ispričava ono što je namerio, neće znati ni vama.

Sama reč *pri-povest*, može da se protumači i kao nešto što se nalazi pri ili blizu povesti, blizu istorije. Moje priče zaista to jesu. Nastaju prepričavanjem prošlosti, istorije, povesti. One su pripovesti.

Sa druge strane, i *povedanje* znači kazivanje, pa od naše volje zavisi da li ćemo pripovedanje shvatiti samo kao puko kazivanje ili ono pričanje za koje smo pri povesti pronašlo svoju inspiraciju.

Pripovedah

KOLEKCIONAR

*Svakoj stvari nađi par,
nađi mesto za svaku stvar*
Đ. V.

Kada sam bio mali sakupljao sam, kao i većina dece, uglavnom sve i svašta. Za razliku od ostalih svojih vršnjaka, nisam počeo sa lakšim kolekcijama, kao što su bile salvete, markice ili presovane biljke za herbarijum, već krajnje neobično, sa malim perorezima. Nekako mi je pod ruku došao nožić, živopisne drške, svega dvatri centimetra dugog sečiva, prikladnog jedva da njime oljuštite jabuku, zašiljite olovku ili išarate koru nekog od onih zelenih prutića, odrezanih usput i kao stvorenih za takvu vrstu umetničkih pokušaja.

A onda sam u obližnjoj trafici video još par sličnih peroreza, drugačije boje, i jedva sam ubedio roditelje da mi ih kupe – jer bože moj, šta će mi još nekoliko kad imam već jedan. Bio sam ubeđen da sam na pravom putu da napravim kolekciju već tada, ali je sa ubeđivanjem roditelja išlo malo teže, no i to sam rešio nekako. Sakupio sam još po neku bricu za svoju kolekciju primerene veličine za nekoga u mom uzrastu, a njih ruku na srce i nisi mogao da naoštriš bog zna kako. Tada mi je deka, prateći pažljivo rađanje moje nove strasti, poklonio neki

mali stilizovani bodež, sasvim tup, kratke oštrice, namenjen za otvaranje pisama. Imao je čak i futrolu, pa me je sve zajedno podsećalo na bodež kakav je u slikovnicama nosio Petar Pan. Bio je to signal za mamu da se zabrine, jer, kako je mislila, mogu da se povredim i jedno vreme je *oružje Petra Pana* držala pod ključem; međutim i to je bilo kratkog daha, pre svega zbog mog upornog insistiranja da mi blago bude vraćeno.

Kada mi je otac poklonio svoju malu bricu, divno ukrašene drške, prošarane nečim nalik sedefu, žućkaste boje, kolekcija je za taj period bila kompletirana, ali to je bilo već kada sam postao „dovoljno velik“ i odgovoran dečak. Njeno sečivo, prilično kratko, bilo je dosta istrošeno od oštrenja, jer je ćale sa njim uredno seckao slaninicu i kobasice, pa i malo mladog luka.

Kao znatno odrasliji, dobio sam od oca pravu turinsku bricu. Bio je to dugačak, uski nož na preklop, poreklom iz bačkog mesta Turija, gde nisi mogao zamisliti meštana a da nema takvu bricu uza se. Originalnost turinske brice proveravate tako što nju otvorenog sečiva spustite u pivsku bocu i ako vire bar dva prsa drške iz flaše, onda je to-to, brica je prava. Milicija u to doba nije dozvoljavala da nosite sa sobom bricu toliko dugog sečiva, pa je čak i kažnjavala ljude kod kojih se ona zatekne. Mogu slobodno reći, bilo je to s pravom, jer nije baš ugodno i bezopasno kad bi – u besu, gnevu, samoodbrani ili napadu, kao u pesmi, sevnula paorska brica. No, sve jedno, turinska brica je bila nezamenjiva, kada treba kod kuće, na njivi ili izletu da sečete onaj veliki lebac od par kila, rumenih krajeva koje zovemo pupuške i kada želite da

tanko slajsujete slaninu sapunjaru ili raspolutite ogroman paradajz, onaj što rodi samo krajem leta, jer i inače se kaže kod nas u Vojvodini da je slanina *najbolje nus paradajs* onda kad ga ima najviše i kad se cigančići sa njim po šoru gađaju. Turinska brica je dobro zamišljena i napravljena, a njene zloupotrebe treba pripisati lošem karakretu đilkoša i velikim količinama mlake dudare, rakije nastale u tim istim bačkim nepregledima.

Moram se dobro potruditi da pronađem deo pomenute kolekcije koju je nemilosrdni magacioner – vreme, smestio ko zna gde, moguće (daće bog da su tamo) po fiokama starih ormarića zaboravljenih na tavanu.

Jednom prilikom, u srećna vremena nesrećnog bratstva i jedinstva, dok smo još redovno letovali na Hvaru, u maloj prodavnici sa tada popularnom indijskom robom, za oko mi je zapao nožić na preklop, divne drvene drške, obojene braon i žutom bojom, u obliku stilizovanog repa nekakvog, rekao bih, jastoga ili neke druge morske životinje. Bio je prilično skup, pa sam odustao od njegove kupovine. Večernji izlazak smo nastavili u čuvenom hvarskom kafeu, „Aloha“, odmah pored te prodavnice. To je bila neizostavna destinacija bez koje ne bi mogli zamisliti kraj dana. Moja ljubav prema espresso kafi potiče delom i iz tog kafića u kome sam uživao u zlatnim kapljicama Hausbrand kafe, služene u malim tamnobraon šoljicama. Sledećeg jutra kada sam se probudio, kraj uzglavlja sam zatekao nožić koji smo sinoć razgledali. Prethodno veče, Ljilja se nekako iskrala iz kafića, verovatno pravdajući se da ide u toalet i kupila mi nožić. Prema njemu i danas imam poseban odnos, nikada ga

nisam ni oštrio, a zbog sofisticiranog izgleda, koristim ga, retko, samo za otvaranje poštanskih koverata.

Poslednji put, kada sam odvezao deku u bolnicu, odakle se nije više vratio svojoj kući, dobio sam od njega na čuvanje paorsku bricu crne drške i ručni sat „Doxu“ prilično velike vrednosti za ono doba, dve stvari od kojih se nikada nije odvajao. Dao mi ih je na samom ulazu u prijemno odeljenje bolnice u Sremskoj Kamenici, jednom nogom već zakoračivši u hodnik, poluokrenut poslednjem odredištu svog životnog puta.

„Ponesi ovo sa sobom, da mi ne zagube u bolnici, trebaće mi kada se vratim kući“, a onda je zastao i poluglasno dodao, „a i ako se ne vratim, svakako je tebi namenjeno“. Napravio je sledeći korak, kroz hodnik, polako, starački i levom rukom obrisao nešto što mu je *zasmetalo* u oku.

Nisam znao šta da mu kažem na rastanku, pa sam izustio samo kratko.

„Vidimo se Deko.“

Doxu i dan danas nosim na ruci i ona vremenom dobija sve veću materijalnu i sentimentalnu vrednost. Crna Dekina brica, nauljenog sečiva, konzervirana za večnost stoji u maloj ladici mog sekretera. Deko je bio neka vrsta očuha mome ocu, čovek sa kojim je moja baka živela više od četrdeset godina, a kako ni on, ni ja nismo imali nikoga na toj *poziciji* – ni on unuka, a ni ja dedu – jer je moj pravi deda ubijen odmah nakon rata, ostvarili smo međusobno jako dobar odnos i mogu reći da sam sa njim bio mnogo bolji nego što je bila baka, pa i moj otac koji ga nije puno, kako se to kaže, konstatovao. To

je svakako doprinelo da, nakon bakine smrti, ja vodim računa još tri godine o njemu i da ga na kraju i ispratim, kako to dolikuje.

Kupovao sam i kasnije brice, peroreze, multifunkcionalne švajcarske nožice i slične stvačice. Neki od njih se nalaze u kaseti automobila, drugi se pakuju u ranac da posluže kada negde putujemo ili idemo na pešačenje u prirodu.

Skupljao sam kao klinac i ostale stvari: sličice raznih fela, počev od nezaboravnih tv serija: Ufo, Sandokan, popunjavao albume Oto-moto sa sličicama motora i albume sa svih tadašnjih Mundijala kao i sa fudbalerima naših prvenstava...

Gramofonske ploče, kasete i CD muzička izdanja bila su nezaobilazna, a ta kolekcija se i dalje dopunjuje. Njoj moja ljubav prema muzici dodaje stalno nove impulse.

Sakupljao sam i pobede kluba za koji navijam. Njih sam brižljivo postavljao na posebno mesto, dok bih poraze, opet, lagerovao nešto dublje. Sakupljam ih i dalje.

Ipak možda sam oduvek najveću strast imao prema knjigama. I dan danas ne prođe nedelju dana a da ne kupim bar jednu knjigu, a neretko i više, pogotovo ako se radi o onim već korišćenim, koje svoje utočište i novi dom stalno pronalaze kod mene. Nikada nisam brojao knjige koje posedujem, na hiljade ih je svakako, a mislim da bih se i sam iznenadio koliko ih imam. Posebnu strast mi pričinjava čitanje knjiga i ono je za mene normalna svakodnevna aktivnost, koja se odvija nesvesno, automatski, poput disanja.

Ljudi koji sakupljaju razne stvari, pa čak se i ozbiljni-

je bave nečim sličnim tome, kao što je kolekcionarstvo, čine to, siguran sam, želeći da unesu red u *haos* koji vlada oko nas. Žele da uredе poredak nesistematizovanih stvari. Mislim da se radi o želji da sve njima drage stvari i stvari srodne njima, one koje žele da poseduju, zauzmu svoje mesto jedne pored drugih, da se sakupe u jednu novu, važnu formaciju. Takve kolekcije ostaju na okupu dok je nas, kojima su te stvari drage i bitne, i nestankom kolekcionara budu prepuštene sudbini rasutih, izgubljenih predmeta, a u najboljem slučaju postaju deo nekih drugih kolekcija, sa drugim poretkom.

Poslednjih godina, moja pasija su šoljice za espresso kafu. Espresso, onaj pravi, kratki, bez mleka, koje zama-gljuje ukus i kvari aromu, je moja strast i njoj udovoljavam svakodnevno, više puta. Posedujem dosta veliku kolekciju malih šoljica za espresso, na stotine njih, možda već sada i hiljadu. Uživam u njihovom obliku, dizajnu, bojama. Svaku kafu koju popijem kod kuće, popijem iz različite šoljice, smeštam je prethodno u drugi ambijentalni i estetski okvir, neretko i fotografisem, te tako pojačavam ugođaj ispijanja omiljenog napitka. Kada mene ne bude i ova kolekcija, kao i kolekcija mojih knjiga, postaće gomila predmeta bez reda, samo meni jasnog značaja i vrednosti.

Formirao sam u životu i druge kolekcije, recimo, kolekciju prijatelja. Trudio sam se oko nje, negovao je, sa manje ili više uspeha. To je zapravo kolekcija koja se u ovim godinama najbrže umanjuje, nešto prirodnom selekcijom, ponešto krivicom drugih, pa i mojom – a veoma se teško dopunjava. Ova kolekcija je, moguće,

od najvrednijih koje posedujemo i pogotovo na nju se odnosi teza koju sam pokušao da razradim – da našim odlaskom u najvećoj meri i ona gubi značaj.

Ipak, kada bolje razmislim, možda je za mene najvrednija kolekcija sećanja i uspomena. Još uvek se solidno dopunjuje, redovno je glancam, umivam i otkidam od zaborava njene najbolje primerke. Čuvam uspomene na ljude, vremena, putovanja, razgovore, uspostavljene odnose, boje, mirise i ukuse...

Nesumnjiva strast prema pisanju, koja me sve više okupljuje, zapravo predstavlja pokušaj da sačuvam tu kolekciju za neke druge ljude i u vremenima koja dolaze, pokušam da učinim sve da ne doživi sudbinu drugih kolekcija.

29. januar 2023. godine

KUPI HLEB I MLEKO

Kupi hleb i mleko, evo ti parice. I za ostatak uzmi
„Žvaku.“

„Dobro tata.“

Tata je u vreme našeg detinjstva radio na železnici i to u smenama koje su bile tako formirane da nekada radi po ceo dan ili noć, a kasnije ima slobodan dan ili čak i dva. Te dane je koristio da se više bavi kućom i porodicom, a naročito da nas, na sebi svojstven, jednostavan i nenametljiv način, nauči kako da se odnosimo prema obavezama u kući ili neke još važnije stvari, a to je kako da poštujemo i pomažemo komšijama i starijim ljudima u svojoj okolini.

„Svrati i kod Čika Toše, pa pitaj da li i njemu treba da kupiš nešto.“

„Oću tata.“

„Ne kaže se oću, nego hoću“, ispravio bi me i očekivao da ne pravim više tu grešku, dok on ne nađe već za nešto drugo da me ispravi. Nakon toga ja nikada ne bih više grešio u izgovoru te reči.

Čika Toša je stanovao odmah tu, u prvoj kući s leve strane, u ulici kojom bi krenuo ka prodavnicu.

Sećam ga se kao starog, ali snažnog čoveka koji je leti išao samo u potkošulji i crnim, platnenim gaćama, koje su nekada u Vojvodini nazivane *klotane gaće* i u bruks

papučama na nogama. Bruks papuče su one malo svečnije, izlazne papuče, koje se nedeljom naviksaju i uglancaju četkom, pa im se vrhovi sjaje. Te papuče je nosio i zimi, barem od kuće do kapije na koju je izlazio da me pusti kod njih u dvorište i njih je doneo zajedno sa običajem takvog odevanja iz paorskih krajeva u kojima je rođen. Živeo je sa Babom, kako je govorio, u stvari sa svojom suprugom, a kada se ona upokojila, još par godina je proveo sam. Imao je polu-unuke, klince mojih godina, decu Babinog sina iz prvog braka, koji bi leti dolazili kod njih i igrali se sa mnom. Slagao sam se sa njima neobično lepo, možda i zato što se posle ne bismo viđali tokom godine sve do novog raspusta, pa smo negovali pažljivo to drugarstvo. Kada je i Čika Toša umro, nasledili su kuću zajedno sa roditeljima i ubrzo je prodali. Retko sam ih viđao posle.

Čika Toša nije imao jednu ruku do ramena, kao uspomenu na poslednji rat, stoga je primao boračku penziju i invalidski dodatak, iako je i on radni vek proveo na železnici. Njegova nepostojeća ruka je za mene bila nešto veoma neobično i trudio sam se da ne gledam u taj njegov nedostatak. Nije mi to uvek uspevalo. Verovatno me je zbog te okolnosti tata i slao kod njega, da ga, kako bi se tada govorilo, *poslušam*, jer mu je teško bilo da sam nosi stvari iz prodavnice. Budući da sam još bio mali, kada bi me Čika Toša upitao da li kupujem nama nešto u prodavnici i ja mu odgovorio potvrdno, on bi obično rekao da mu ne treba ništa. Verovatno je mislio da ne mogu sve da nosim sam, a i bio je u pravu. Imao sam recimo, samo šest godina. Sve u svemu, bilo je neobično

važno da pokažem dobru volju i nađem se pri ruci starijima.

Dobrodušni jednoruki div je gajio akvarijumske ribice. Ne sećam se tačno ali mislim da ih je i prodavao. Pamtim jasno miris hrane za te ribice koji me je uvek dočekao na njihovoj zastakljenoj terasi sa obiljem akvarijuma i njihovih malih stanovnika živopisnih boja i kitnjastih peraja. Ponekad bi mi dao po neku od svojih ljubimica i nešto hrane. Ribice su bila posebna atrakcija za mene, ali se sve ubrzo pretvaralo u razočaranje, jer ne bi dugo živеле kod nas u tegli. Nisam imao adekvatan akvarijum, a ni pumpice za vazduh. Možda sam ih i prečesto hranio, pa se voda stalno zamućivala. Sahranjivao sam ih u dvorištu ispred kuće i kasnije odbijao da uzmem nove od Čika Toše, dok ne rešim pitanje njihovog održavanja. Bolje im je bilo kod njega, a i imao sam razlog više da ih posmatram znatiželjno uvek kada svratim da poslušam čika Tošu i Babu.

Malo dalje od njih, svega par kuća niže, na istoj toj levoj strani stanovala je sa svojom porodicom Tetka Anđa, kako su je svi zvali. Bila je krupna žena, tada u punoj snazi, a pamtim je po jednoj drugoj neobičnosti. Ona je u svom dvorištu, u onom drugom delu koji je izlazio na jendek za odvodnjavanje i na ledinu iza njene kuće, držala pravu pravcatu kravu. Kada su se doselili u naš kvart, tačnije kada je njen muž, koji je kao i većina naših komšija radio na železnici, tu sagradio kuću, Tetka Anđa nije želela da se odrekne starih navika i reši se krave. Svakodnevno je muzla kravu, mleko koristila za svoju porodicu, a višak prodavala ili delila nama u ko-